

سیمای سوره‌ی مؤمنون

این سوره که یکصد و هجده آیه دارد، در مکه نازل شده است. با توجه به بیان سیمای مؤمنان و آثار و نشانه‌های ایمان در آیات ابتدایی این سوره، نام «مؤمنون» برای آن انتخاب گردیده است. البته سرگذشت پیامبرانی چون حضرت نوح، هود، موسی و عیسی علیهم‌السلام و پاسخ اقوام مختلف به دعوت آنان در ادامه آمده است.

در فضیلت تلاوت این سوره، امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: تداوم بر تلاوت این سوره خصوصاً در روزهای جمعه، مایه‌ی سعادت دنیا و آخرت و همنشینی با پیامبران الهی در فردوس برین می‌گردد.^(۱)

---

۱. تفسیر مجمع‌البیان.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به نام خداوند بخشنده مهربان

﴿۱﴾ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۲﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ

قطعا مؤمنان رستگار شدند. همان کسانی که در نمازشان خشوع دارند.

نکته‌ها:

□ در قرآن، یازده مورد کلمه‌ی فلاح (رستگاری) با کلمه‌ی «لعل» (شاید) همراه است: «لعلکم تفلحون» لیکن در سه مورد بدون این کلمه و به طور حتمی مطرح شده است، یکی در همین سوره و یکی در سوره‌ی شمس: «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهُ» و دیگری در سوره‌ی اعلی: «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى». از مقایسه این سه مورد با یکدیگر، روشن می‌شود که ایمان و تزکیه دارای جوهر واحدی هستند.

□ برترین و آخرین هدف تمام برنامه‌های اسلام، فلاح و رستگاری است. در بسیاری از آیات قرآن از تقوا سخن گفته شده و هدف از احکام دین هم رسیدن به تقواست: «لعلکم تتقون»^(۱) و آخرین هدف تقوا نیز فلاح است: «وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»^(۲) جالب است که مهم‌ترین و آخرین هدف دین اسلام در اولین شعار آن آمده است: «قُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَلَاحُوا» به یگانگی خداوند ایمان آورید و «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» بگویید تا رستگار شوید.

□ هر شبانه روز، در اذان و اقامه‌ی نمازهای یومیّه جمله‌ی «حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ» را بیست بار بر زبان می‌آوریم و هدف نهائی را با فریاد رسا اعلام می‌کنیم، تا راه را گم نکنیم.

□ اسلام می‌گوید: «قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ»، «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى»^(۳) کسانی رستگارند که ایمان و

۱. بقره، ۱۸۳.

۲. آل عمران، ۱۳۰.

۳. اعلی، ۱۴.

تزکیه‌ی نفس داشته باشند، ولی کفر می‌گوید: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنْ اسْتَعْلَى﴾^(۱) فرعون می‌گفت: امروز هر کس زور و برتری دارد رستگار است.

□ کلمه‌ی «فَلاَح» به معنای رستن است، شاید دلیل اینکه به کشاورز، «فَلاَح» می‌گویند آن باشد که وسیله‌ی رستن دانه را فراهم می‌کند. دانه که در خاک قرار می‌گیرد با سه عمل خود را نجات می‌دهد و به فضای باز می‌رسد: اوّل آنکه ریشه‌ی خود را به عمق زمین بند می‌کند. دوم اینکه مواد غذایی زمین را جذب می‌کند. سوم آنکه خاک‌های مزاحم را دفع می‌کند. آری، انسان هم برای رهایی خود و رسیدن به فضای باز توحید و نجات از تاریکی‌های مادّیات و هوسها و طاغوت‌ها باید مثل دانه همان سه عمل را انجام دهد: اوّل ریشه‌ی عقاید خود را از طریق استدلال محکم کند. دوم از امکانات خدادادی آنچه را برای تکامل و رشد معنوی اوست جذب کند. سوم تمام دشمنان و مزاحمان را کنار زند و هر معبودی جز خدا را با کلمه «لا اله» دفع کند تا به فضای باز توحیدی برسد.

□ شخصی در حال نماز با ریش خود بازی می‌کرد، پیامبر اکرم ﷺ فرمود: اگر او در دل خشوع داشت، در عمل این گونه نماز نمی‌خواند.^(۲)

□ امام صادق ع فرمود: مراد از خشوع در نماز، فرونهادن چشم است.^(۳)

چه کسانی رستگارند؟

۱. عابدان. ﴿وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾^(۴) پروردگارتان را پرستش کنید، شاید رستگار شوید.

۲. آنان که اعمالشان ارزشمند و سنگین است. ﴿فَنَنْقُلْ مَوَازِينَ فَاولئك هم المفلحون﴾^(۵)

۳. دوری کنندگان از بخل. ﴿وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَاولئك هم المفلحون﴾^(۶)

۴. حزب الله. ﴿اَلَا اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمَفْلِحُونَ﴾^(۷) حزب خدا رستگارند.

۵. اهل ذکر کثیر. ﴿واذكروا اللّٰه كثيرا لعلكم تفلحون﴾^(۸) خدا را بسیار یاد کنید تا رستگار شوید.

۱. طه، ۶۴. ۲. تفسیر کنزالدقائق.

۳. بحار، ج ۸۱، ص ۲۶۴.

۴. حشر، ۹.

۵. اعراف، ۸.

۶. انفال، ۴۵.

۷. مجادله، ۲۲.

۶. تقوا پیشگان. ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾^(۱) ای خردمندان! تقوا پیشه کنید تا رستگار شوید.

۷. مجاهدان. ﴿وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾^(۲) در راه خدا جهاد کنید تا رستگار شوید.

۸. توبه کنندگان. ﴿تُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعاً أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾^(۳) ای اهل ایمان! همگی توبه کنید تا رستگار شوید.

پیام‌ها:

- ۱- رستگاری مؤمنان حتمی است. ﴿قَدْ أَفْلَحَ﴾
- ۲- ایمان، شرایط و نشانه‌هایی دارد. ﴿الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ...﴾
- ۳- نماز، در رأس برنامه‌های اسلامی است. ﴿فِي صَلَاتِهِمْ﴾
- ۴- در نماز، حالت و کیفیت مهم است. ﴿خَاشِعُونَ﴾

﴿۳﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اللَّعْوِ مُعْرِضُونَ ﴿۴﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ

و آنان که از بیهوده روی گردانند. و همان کسانی که زکات می‌پردازند.

﴿۵﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِغُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿۶﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَرْوَاحِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ

أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ

و آنان که دامن خود را (از گناه) حفظ می‌کنند. مگر در مورد همسرانشان یا کنیزانی که به دست آورده‌اند، پس آنان (در آمیزش با این دو گروه) ملامت نمی‌شوند.

﴿۷﴾ فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ

پس هر کس فراتر از این (همسر و کنیز) طلب کند، پس آنانند که متجاوزند.

۳. نور، ۳۱.

۲. مائده، ۳۵.

۱. مائده، ۱۰۰.

نکته‌ها:

- «لغو»، به کار و سخن بیهوده می‌گویند.
- دوری و پرهیز از لغو، مخصوص مسلمانان نیست، قرآن درباره‌ی خوبان اهل کتاب نیز می‌فرماید: ﴿وَ إِذَا سَمِعُوا اللّٰغُوْا عَرَضُوْا عَلٰیہُمْ...﴾^(۱) اهل کتاب با ایمان، از لغو گریزانند.
- «زکات» در لغت، به معنای رشد و نمو و پاکیزگی است و در اصطلاح، یک نوع مالیات شرعی و از ارکان و واجبات دین است.
- در جامعه اسلامی، پاسداری از نماز و ناموس، بسیار مهم است. در همین چند آیه، نسبت به ناموس با تعبیر «حافظون» و درباره نماز با جمله «علی صلوتهم یحافظون» یاد شده است.
- دوری از لغو در دنیا، بهره‌اش، محفوظ ماندن از لغو در قیامت است. ﴿عَنِ اللّٰغُوْا مَعْرُضُوْنَ﴾، ﴿لَا تَسْمَعُ فِیْہَا لَٰغِیَہٗ﴾^(۲)
- اعراض از لغو، نباید با بدگویی و تندخویی همراه باشد، زیرا در آیه‌ی دیگر می‌فرماید: ﴿وَ اِذَا مَرَّوْا بِاللّٰغُوْا مَرَّوْا کِرٰمًا﴾^(۳)
- در روایات برای لغو، نمونه‌هایی آمده است از جمله: سخنی که در آن یاد خدا نباشد و یا غنا و لهویات باشد.^(۴)
- در روایات می‌خوانیم: جز با زن عقیفه ازدواج نکنید و با کسی که در مال خود او را امین نمی‌دانید، هم‌بستر نشوید.^(۵)

اهمیت زکات

- * زکات، یکی از پنج چیزی است که بنای اسلام بر آن استوار است.
- * در قرآن ۳۲ بار کلمه «زکات» و ۳۲ بار واژه «بَرَک» آمده، گویا زکات مساوی با برکت است.
- * پیامبر اکرم ﷺ افرادی را که زکات نمی‌دادند، از مسجد بیرون کرد.
- * حضرت مهدی علیه السلام در انقلاب بزرگ خود، با تارکین زکات می‌جنگد.

۱. قصص، ۵۲ - ۵۵. ۲. غاشبه، ۱۱. ۳. فرقان، ۷۲. ۴. تفسیر نورالثقلین. ۵. تفسیر نورالثقلین؛ کافی، ج ۵، ص ۴۵۳.

- * کسی که زکات ندهد، هنگام مرگش به او گفته می‌شود: یهودی بمیر یا مسیحی.
- * تارک زکات در لحظه‌ی مرگ از خداوند می‌خواهد که او را به دنیا بازگرداند تا کار نیک انجام دهد، اما مهلت او پایان یافته است.
- * امام صادق علیه السلام فرمود: اگر مردم زکات بدهند، هیچ فقیری در زمین باقی نمی‌ماند.

پیام‌ها:

- ۱- نشانه‌ی ایمان، دوری از لغو است. ﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ﴾ (مؤمن باید در تمام کارها و سخنان خود هدف صحیح داشته باشد)
- ۲- دوری از لغو، به اندازه‌ای مهم است که بین نماز و زکات ذکر شده است. ﴿خَاشِعُونَ - مُعْرِضُونَ - لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ﴾
- ۳- اهمیت زکات مانند اهمیت نماز است. (در ۲۸ آیه، نماز و زکات در کنار هم آمده است) ﴿فِي صَلَوَاتِهِمْ خَاشِعُونَ، لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ﴾
- ۴- اعتقاد به تنهایی کافی نیست، عمل هم لازم است. ﴿الْمُؤْمِنُونَ... فَاعِلُونَ﴾
- ۵ - حیا، شرط ایمان است. ﴿لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ﴾ (آلودگی جنسی، نشانه‌ی ضعف ایمان است)
- ۶- شهوت، طغیانگر است و به کنترل و حفاظت نیاز دارد. ﴿حَافِظُونَ﴾
- ۷- در ارضای غریزه‌ی جنسی، محدودیت لازم است ولی ممنوعیت خلاف فطرت است. ﴿الَّا عَلَىٰ اَزْوَاجِهِمْ﴾
- ۸- حیای نابجا ممنوع. همین که اسلام، انجام کاری را اجازه داد، همه‌ی سنت‌ها و عادت‌ها و سلیقه‌های شخصی و مخالف دین، محکوم است. ﴿غَيْرِ مُلْمِئِينَ﴾
- ۹- قانون شکنی، تجاوز به حدودی که خداوند تعیین نموده می‌باشد. ﴿الْعَادُونَ﴾
- ۱۰- به سراغ گناه رفتن نیز گناه است. ﴿ابْتِغَىٰ - عَادُونَ﴾

﴿۸﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿۹﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

و (مؤمنان رستگار) کسانی هستند که امانت‌ها و پیمان‌های خود را رعایت می‌کنند. و آنان بر نمازهای خود مواظبت دارند.

﴿۱۰﴾ أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿۱۱﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

آنان وارثانند. کسانی که بهشت برین را ارث می‌برند و در آن جاودانه خواهند ماند.

نکته‌ها:

□ کلمه‌ی «فردوس» به معنای بوستان، برترین جای بهشت می‌باشد.^(۱) و چون به جای جنت بکار رفته، برای آن ضمیر مؤنث آمده است.

□ امام صادق علیه السلام در پاسخ از حکم استمناء، آیه‌ی ۷ را تلاوت فرمودند.^(۲)

اهمیت امانت در روایات

* به نماز و روزه و حج مردم ننگرید، به صداقت و امانتداری آنان بنگرید.^(۳)

* پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در آخرین لحظه‌های عمر خود به حضرت علی علیه السلام فرمود: «ادّ الامانة الى البرّ و الفاجر فيما قلّ و جلّ حتّى الخیط و المخیط» امانت را به صاحبش برگردان، چه نیکوکار باشد و چه گناهکار، ناچیز باشد یا ارزشمند، اگر چه مقداری نخ باشد و یا پارچه و لباسی دوخته شده.^(۴)

* همه‌ی نعمت‌های مادی، معنوی و سیاسی، امانت الهی هستند. (امام خمینی رحمته الله علیه فرمود: جمهوری اسلامی امانت الهی است)

۱. تفسیر درالمنثور. ۲. وسائل، ج ۱۸، ص ۵۷۵.

۳. میزان الحکمه و سفینه البحار، واژه «امانت». ۴. بحار، ج ۷۷، ص ۲۷۳.

* قرآن کریم برخی از اهل کتاب را که امانتدار هستند، ستوده است. ﴿و من اهل الكتاب من ان تأمنه بِنظارة يُوَدِّه اليك﴾^(۱) اگر به برخی از اهل کتاب، مال فراوانی به امانت بسپاری، آن را به تو برمی‌گرداند.

پیام‌ها:

- ۱- مؤمن، متعهد است. ﴿عهدهم راعون﴾ خلف وعده، نشانه‌ی ضعف ایمان است.
- ۲- مراعات عهد و پیمان لازم است، گرچه در عمل نتوانیم وفا کنیم. ﴿راعون﴾ نه «موفون»
- ۳- در معرفتی سیمای مؤمنان، نماز هم در ابتدا مطرح شد: ﴿فی صلواتهم خاشعون﴾ و هم در پایان ﴿علی صلواتهم یحافظون﴾ این تکرار و تأکید، نشان اهمیت نماز است.

﴿۱۲﴾ وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ طِينٍ ﴿۱۳﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً

فی قرار مکین

و همانا ما انسان را از عصاره‌ای از گل آفریدیم. سپس او را به صورت نطفه در جایگاهی استوار قرار دادیم.

﴿۱۴﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ

عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ

أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

سپس از نطفه، لخته خونی آفریدیم، آن گاه لخته خون را پاره‌گوشتی ساختیم و پاره گوشت را به صورت استخوان‌هایی در آوردیم، و استخوان‌ها را با گوشت پوشانیدیم، سپس آن را آفرینش تازه‌ای دادیم، پس شایسته‌ی تکریم و تعظیم است خداوندی که بهترین آفرینندگان است.

۱. آل عمران، ۷۵.